

Prvý stupeň ZŠ – škola

Učíme sa čítať – genetická alebo analyticko-syntetická metóda výučby čítania

S výberom školy pre svoje dieťa sa rodičia zároveň stretávajú s pojmami genetická metóda čítania a analyticko-syntetická metóda čítania. Čo si pod týmito termínmi majú predstaviť?

Analyticko-syntetická hlásková metóda výučby čítania je tá, ktorú väčšina z nás zažila, keď chodila do školy. Zjednodušene sa jej hovorí aj **slabiková**, pretože deti sa zároveň s výučbou písmen učia čítať po slabikách. Slabika však nenesie zvyčajne význam, a teda ani dieťaťu spočiatku čítanie význam nedáva. Všetky štyri tvary jedného písmena (malé aj veľké písané písmeno, malé aj veľké tlačené písmeno) sa učia naraz. Výučbu čítania možno rozdeliť do troch etáp.

- Prvá je často nazývaná prípravným alebo predslabikárovým obdobím. V období jazykovej prípravy sa kladie dôraz na komunikáciu, zrozumiteľnosť prejavu, zreteľnú artikuláciu a rozvoj slovnéj zásoby. Tá potom umožňuje deťom rýchlejšie chápať zmysel prečítaného textu. V tomto období sa precvičuje aj pochopenie analýzy a syntézy slov, t. j. ich rozdelenie na hlásky a slabiky. Deti si tak trénujú fonematické uvedomovanie (sluchové rozlišovanie jednotlivých hlások v slove, viď kapitola 23 Precvičujeme sluchovú percepciu). Zoznamujú sa so všetkými samohláskami a niekoľkými spoluhláskami, z ktorých vytvárajú slabiky.
- Druhá etapa je najdlhšia, pretože ide o obdobie, v ktorom sa opakujú slabiky prebrané v prvej etape, pokračuje sa osvojovaním si ďalších spoluhlások a čítaním jednoduchých textov.
- V tretej, a teda poslednej etape dochádza k automatizácii a plynulosti čítania. Cieľ je splnený, ak dieťa číta plynulo a s porozumením texty určené pre svoj vek.

Genetickú metódu čítania koncipoval český učiteľ a spisovateľ František Kožíšek. Znovu ju uviedla do života a používania Jarmila Wágnerová. **V krátkom časovom slede sa učia všetky písmená v paličkových tvaroch**, nové slová sa najprv čítajú po hláskach a potom vyslovia ako celok. Postupne sa prechádza na čítanie malých písmen. S touto metódou čítania sa môžete stretnúť u detí, ktoré sa samy

už v predškolskom veku zaujímajú o písmená a čítanie. Dieťa sa naučí písmená a hneď ich spája do slov, teda významových celkov. Pre dieťa je zaujímavé, keď rozumie tomu, čo číta.

Už niekoľkokrát sa výskumami preverovala efektívnosť výučby prostredníctvom analyticko-syntetickej a genetickej metódy. Výsledky nevedú k zisteniu, že by jedna z metód bola účinnejšia, ale k zisteniu, že **pre rôzne skupiny žiakov sú výhodné rôzne metodické postupy**. Dieťa, ktoré nemá žiadne problémy, sa naučí čítať ako-koľvek metódou, to, ktoré nejaké problémy má, potrebuje tú metódu, ktorá mu vyhovuje lepšie. Rozšírenejšou a známejšou je **analyticko-syntetická metóda, ktorá kladie dôraz na techniku čítania**. Výučba je založená na tréningu slabík a viazaní slabík do slov. **Genetická metóda uprednostňuje porozumenie**. Veľký dôraz kladie na fonematické uvedomovanie. Tým, že sa deti zo začiatku učia čítať iba veľké tlačene písmená, dbá na dodržanie zásady jednej náročnosti, a tak menej zaťažuje detskú pamäť. Technika čítania je na rozdiel od analyticko-syntetickej metódy až na druhom mieste, dôležité je porozumenie.

Ktorým deťom nevyhovuje genetická metóda čítania?

Ide o deti, ktoré **nemajú dostatočne rozvinuté sluchové vnímanie**, pretože genetická metóda čítania kladie veľké nároky na sluchovú pamäť, rozlišovanie jednotlivých hlások v slove, teda na sluchovú syntézu a analýzu. Nebývajú v nej úspešné deti s poruchou reči, opäť preto, že u nich nie je dostatočne rozvinuté sluchové rozlišovanie. Najväčší neúspech zažívajú pri sluchovom skladaní slov. To sa im nedarí často ani pri jednoduchých slovách. Podobne im nedostatočne rozvinutá sluchová pamäť nedovolí zapamätať si jednotlivé písmená v slove, ich poradie a zložiť písmená do slova. Keď ale toto nedokážu, zažívajú opakovaný neúspech, nedochádza k porozumeniu slovám ani k motivácii k čítaniu a následnému porozumeniu textu.

Logopédi si túto skutočnosť často uvedomujú a odporúčajú rodičom, aby si nevyberali školu, kde sa genetickou metódou učí. Ale rodičia niekedy nemajú na výber. Potom je dobré vysvetliť učiteľovi aj s pomocou odborníka, ktorý má dieťa v starostlivosti, situáciu, v ktorej sa dieťa nachádza, a hľadať metódu čítania, ktorá mu bude vyhovovať. Dôležité predsa nie je, či sa dieťa bude učiť čítať tou alebo inou metódou, ale to, aby sa naučilo čítať, čítalo s chuťou a porozumením.

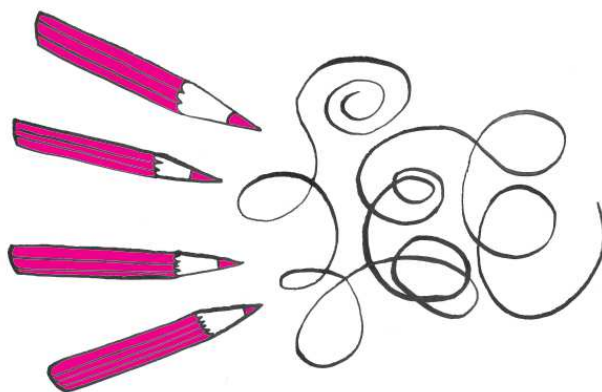
Učíme sa písať – tradičné písanie alebo Comenia Script

Medzi vývinové poruchy učenia patrí aj tzv. dysgrafia, ktorá sa prejavuje ťažkosťami v písomnom prejave. Písmo takýchto žiakov je kostrbaté, nečitateľné, slová sú napísané neúplne, sú v nich vynechané hlásky alebo sú niektoré písmená zamenené za iné, celý proces písania trvá dlho, je pre dieťa veľmi náročný a únavný. Môžeme si všimnúť, že si deti počas písania vytriasajú ruku, držia písacie náčinie veľmi kŕčovitou, zvyčajne aj úchop písacieho náčinia nie je optimálny, prsty na pere majú rôzne pokrútené. Keď v prvej triede začína nácvik písania, je to pre dieťa veľmi náročná situácia. Len zapamätanie si správneho tvaru písmen a postupu, akým ich má zapísať, aby všetky slučky a oblúčiky boli na svojom mieste, môže byť úloha na niekoľko mesiacov, niekedy aj rokov. Deti, ktorým sa v písaní nedarí, patria medzi tie, ktoré ako posledné začínajú v škole písať perom, ich zošity sú poprehýbané, uťapkané, nepôsobia pekným dojmom. Mnohé z nich si pochopiteľne už v tomto okamihu uvedomujú, že sú iné ako ostatné, a môže ich to mrziť, znervózňovať, trápiť alebo ich to naopak vedie k odporu a vzbure proti škole.

V dospelom živote dnes chápeme písanie rukou ako podružnú záležitosť. Väčšinu dlhších textov, ktoré potrebujeme zapísať, píšeme na počítači. Ak má niekto horšie čitateľný rukopis, akceptujeme to, nerobíme z toho tragédiu. V škole však patrí písanie medzi tri základné zručnosti, ktorým je na začiatku školskej dochádzky venované najviac pozornosti, do výučby je zaradených niekoľko samostatných hodín písania týždenne. Keď sa potom v takejto činnosti dieťaťu nedarí, môže sa stať zdrojom značných ťažkostí a demotivácie k školskej práci. Ale my nesmieme dopustiť, aby dieťa stratilo záujem o školu a učenie hneď na začiatku školskej dochádzky. Čaká ho príliš veľa rokov, ktoré by malo v škole stráviť.

Ponúka sa niekoľko postupov, ktoré môžu dieťaťu pomôcť. Žiadny z nich nie je zázračný a nezaobíde sa bez intenzívnej práce, musíme však dať dieťaťu najavo, že veríme, že spoločne problémy zvládneme a prekonáme a ono sa písať naučí. Ani na začiatku školskej dochádzky nie je neskoro na tzv. **grafomotorický nácvik**, ktorý s dieťaťom môže realizovať školský špeciálny pedagóg, ak je v škole prítomný. Niekedy ho ponúkajú centrá pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie, takže je vhodné na nácvik s dieťaťom dochádzať sem, alebo je žiadúce vyhľadať súkromnú prax špeciálneho pedagóga, ktorý dieťa povedie. Zvyčajne je treba tréning-

gu venovať čas aj v domácom prostredí, hodina týždenne nestačí. Je však dôležité, že pri grafomotorickom nácviku začína práca s dieťaťom na nižšej úrovni, ako je priamy nácvik písania (viď kapitola 13 Učíme sa písať – ako sa doma pripravovať). Dieťa sa učí správne držať písacie náčinie, náležite uvoľniť ruku a rameno, aby neboli kŕčovité a vyvarovali sa bolesti, potom nasleduje tréning kreslenia základných tvarov, ktorý pri zápise písmen potrebujeme (čiary, oblúčky, kruhy, vlnky atď.). Tieto tvary najprv deti kreslia vo veľkom formáte, napr. na baliaci papier, na tabuľu a postupne sa tvary zmenšujú, a tým sa pripravujú na nácvik písania. Niekedy je výhodné, ak učitelia na dieťa v škole trochu počkajú, nenúti ho trénovať všetky písmená, dajú mu priestor na nácvik grafomotoriky a následne sa nácvik písania doženie. Vzhľadom na fakt, že tréning písania prebieha aj v ďalších nasledujúcich ročníkoch, nejde o vyučovací predmet, ktorý je len v prvej triede, určite nie je nutné ponáhľať sa a všetko stihnúť okamžite. Nemožno sľúbiť, že bude dieťa po ukončení grafomotorického nácviku písať krasopisne, ale ak prebehol dostatočne intenzívne a na kvalitnej úrovni, rozhodne sa to do procesu osvojovania si písmen premietne a dieťaťu sa bude pri písaní dariť lepšie.

Ďalšou alternatívou, ako vyriešiť ťažkosti v písomnom prejave, je zvoliť odlišný druh písma, ako je tradičné písané písmo. Jednou z možností je **učiť dieťa písať iba tlačeným písmom**, ak písané skutočne vôbec nezvláda. Ďalej sa v súčasnej dobe ponúka využitie nového druhu písaného písma, ktoré sa volá **Comenia Script** a jeho autorkou je česká výtvarníčka Radana Lencová. Ona sama začala tento druh písma rozvíjať preto, že sa s mnohými svojimi rovesníkmi (aj keď mnohí z nich boli maliari) zhodli, aké náročné bolo pre nich písanie na začiatku školskej dochádzky. Comenia Script si ale len tak nevymyslela. Východiskom preň bolo renesančné písmo, zatiaľ čo východiskom nášho tradičného písaného písma je barokové písmo. Inšpiráciu našla ja v anglosaských krajinách, ktoré využívajú veľmi podobný typ písaného písma. Dokonca nie je nezvyčajné, že ak píšeme tradičným písaným